

СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ В КОНТЕКСТІ ВІДПОЧИНКУ НА ЧОРНОМУ МОРІ

Rural tourism in the context of the rest of the Black Sea

Петро Годлевський, Ігор Григус

Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна

Liczba znaków: 22396 (ze streszczeniami i grafikami)
Number of characters: 22396 (with abstracts and graphics).

Ключові слова: сільський туризм, Чорне море, відпочинок на селі, відпочивальник.

Key words: rural tourism, the Black Sea, rest in the village, camper.

Досліджено

Стан сільського туризму в регіоні, висвітлений різкий контраст при наданні «туристичних» послуг між двома селами однієї сільської ради, в залежності від відстані до моря. Визначені проблеми та шляхи ефективного використання сільського туризму, як засобу різноманітного відпочинку та збільшення тривалості перебування відпочиваючих. Визначений суб'єкт в забезпеченні організації відпочинку на селі, характер і напрямок діяльності. Запропоновані інноваційні підходи для надання якісних туристичних послуг відпочивальникам.

Abstract

The state of rural tourism in the region, highlighting the stark contrast in the provision of "tourist" services between the two villages of the village council, depending on the distance to the sea. Identify problems and the effective use of rural tourism, as a means of various leisure and increase the length of stay of tourists. Defined entity to provide recreation in the countryside, nature and direction of activities. We propose innovative approaches to provide quality tourist services and facilities.

Вступ

Херсонська область – це багатий край літнього масового оздоровчого відпочинку, грязелікування, виноградарства, бахчових, різноманітних фруктів та ранніх овочів. Тут поєднується морський ландшафт та заворушує краса степу із його різноманітними запахами різнотрав'я. Херсонські села мають багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, даровані самою природою мальовничі ландшафти моря, лікувально-рекреаційні ресурси. Безмежні степи, солоні озера, тепле море, насичене пахощами степових трав повітря – усе це скарби Херсонського краю. Найкращі місця для туризму, оздоровлення та лікування, які можна запропонувати місцевій владі для вирішення питань про залучення інвестицій у розвиток свого регіону, вимагають дій небайдужих мешканців цього багатого краю.

Перша дія – це інформаційна реклама, друга – боротьба з байдужістю місцевих чиновників.

Відсутність сільського туризму, як самостійної ланки в галузі інших видів туризму на Херсонщині зменшує можливість використання природного, матеріального і культурного потенціалу регіону, який існує по суті однобоко, зводячись до пасивного відпочинку на березі моря впродовж з середини червня і до кінця серпня.

Для прикладу, лише в Карпатському регіоні сформований потужний сегмент ринку, який "контролює" від 35 до 45 % усіх туристичних потоків у цей регіон. Станом на 2009-2013 рр. кількість туристів, які відвідують Українські Карпати, становить близько 1,5 млн. осіб щорічно. З них понад 150 тис. – гості з інших країн (Рошко 2011).

До великої кількості проблем Херсонської області, які потрібно вирішувати негайно, потрібно віднести: відсутність достатньої практичної туристичної інформації, недостатню забезпеченість сільського регіону області автомобільними туристичними шляхами, сервісною та інформаційною структурою. Також слід відмітити недостатню методичну, організаційну, інформаційну та матеріальну підтримку суб'єктів туристичної діяльності краю з боку держави та органів місцевого самоврядування. З подіями останніх часів на Сході України та анексією півострова Крим очікується збільшення сезонних відпочивальників (пасивних туристів) на березі Чорного моря в Херсонській області (5). Лояльний маркетинг та інформаційно-рекламне забезпечення може суттєво вплинути на плани та рішення потенційних клієнтів. При застосуванні сільського туризму, окрім виробничо-економічного ефекту, не можна не враховувати його соціальної орієнтації, яка обумовлена сутністю туризму як соціального феномену та передбачає постановку й реалізацію завдань перспективного розвитку особистості споживачів послуг усіх вікових груп, зміцнення ролі соціальних та культурних традицій у житті суспільства й заохочення до участі у соціально-значимій діяльності, пропаганди та поліпшення здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку сільського туризму та функціонування особистого селянського господарства досліджували В. Васильєв, П. Горішевський, Л. Гут, Ю. Зінько, В. Кафарський, В. Косенко, М. Костриця, Н. Кудла, Я. Сікора та ін. Питання теорії і методики територіальної організації господарства ґрунтовно досліджені у працях С. Дорогунцова, М. Колосовського, Ю. Саушкіна, С. Хорева, М. Чумаченка та інших вчених. Проблема розвитку рекреаційного господарства і його

територіальної організації присвячені роботи: В. Азара, М. Багрова, О. Веденіна, М. Долішного, В. Євдокименка, І. Зоріна, В. Мошинського, І. Твердохлебова та ін. (Вишнеvsька 2010, Moshynsky 2013).

З аналізу досліджень і публікацій встановлено, що Карпатський регіон є одним із лідерів розвитку туризму в Україні і представлений Чернівецькою, Львівською, Закарпатською та Івано-Франківською областями. Це області, в яких туристична галузь ніколи не була основною, але потенціал її розвитку тут високий. Свідченням є створення останніми роками правової бази і концепцій розвитку туризму в регіоні, також організаційна й технічна допомога міжнародних фондів, наприклад, Фонду розвитку Карпатського євро регіону, програми TACIS, завдяки якій реалізовані проекти підтримки сільського відпочинку і туризму в Карпатському регіоні. Відкриття Європейським Союзом спеціальної кредитної лінії в розмірі 100 тис. євро на розвиток невеликих приватних готелів й агропансіонатів, організованих за "домашнім" взірцем (Рошко 2011, 6).

Владою і громадськими організаціями Чернівецької області проведено цілу низку наукових конференцій, навчальних семінарів з надання практичної допомоги з питань розвитку сільського туризму. На Буковині діє 75 сільських приватних садиб, які займаються екологічним туризмом. Їх чисельність збільшилась у порівнянні з минулим роком на 26 (1, Сівак і ін. 2004).

У квітні 2014 року виповнилося 18 років з дня заснування Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, так у правове поле увійшов термін «сільський зелений туризм». Закони України визнають сільський та екологічний (зелений) туризм як види туристичної діяльності, але наразі не регулюють їх особливості порівняно з іншими видами туризму. Для забезпечення пріоритетності розвитку сільського туризму в Україні і наближення його до стандартів ЄС вбачається доцільним провести низку заходів: упорядкувати нормативно-правову базу прийняттям Верховною Радою Закону прямої дії „Про сільський туризм”; розробити регіональні програми розвитку сільського зеленого туризму з інтеграцією їх до Програми розвитку сільського туризму в Україні, яку має затвердити Уряд держави; визначити методологію розроблення та впровадження моніторингу досягнення цільових показників зазначених програм на регіональному та загальнодержавному рівнях; завершити реформування системи державної статистики, провести її технічне переоснащення, зокрема, для забезпечення формування електронних систем моніторингу регіональних та державної програм розвитку сільського туризму;

створити інфраструктури державної фінансово-кредитної підтримки розвитку сільського туризму (Вишневська 2010). Неабиякою проблемою залишається невизначеність правового статусу власників малих рекреаційних комплексів, розташованих у сільській місцевості. При аналізі літературних джерел описані випадки, коли до 80 % туристичного бізнесу в малих містах і селах привласнюється, керується або контролюється міськими виробниками, які можуть агресивно поводитися щодо традиційної культури, трудової практики й архітектурних стилів (1, Вишневська 2010, Сівак і ін. 2004).

Зважаючи на аналіз проведених досліджень, проблема розвитку сільського туризму на Півдні України є сталою й потребує насамперед адміністративно-правового регулювання.

Мета дослідження – аргументувати створення конкурентоспроможного на національному та міжнародному ринку туристичного продукту, здатного задовольнити туристичні потреби мешканців області та її гостей.

Перед нами стояло **завдання** дати оцінку розвитку сільського туризму в регіоні з урахуванням інтересів держави та підприємців, визначити проблеми та шляхи використання сільського зеленого туризму, як засобу різноманітного відпочинку.

Для вирішення поставлених завдань нами були використані такі **методи дослідження**: аналіз офіційних документів управління з питань туризму Херсонської обласної державної адміністрації, аналіз спеціальної літератури, періодичної преси, анкетування та безпосередні дані, надані підприємцями, які займаються наданням послуг у цій галузі.

Результати дослідження та їх обговорення. За роки незалежності в нашій державі відбуваються бурхливі процеси перетворення туристичної галузі в одну із провідних галузей економіки України. Це, перш за все, пов'язано з прийняттям Державної Програми розвитку туризму в Україні на 2004-2014 роки, ряду Указів Президента України та постанов Кабінету Міністрів України про підтримку розвитку туризму (Вишневська 2010). Сільський туризм у більшості країн розглядається як невід'ємна складова частина комплексного соціально-економічного розвитку села та як один із засобів вирішення багатьох сільських проблем. Враховуючи те, що в умовах загальнооекономічної кризи економічні і соціальні проблеми села надзвичайно загострилися, широке розповсюдження і розвиток сільського туризму є особливо бажаним (6). Сьогодні в сільській раді не формується розуміння сільського туризму як специфічної форми відпочинку на селі з широкою

можливістю використання природного потенціалу та надання різноманітних туристичних послуг.

Нині існує три різновиди сільського туризму в Україні:

агротуризм – сільський зелений туризм як пізнавального, так і відпочинкового характеру, пов'язаний з використанням підсобних господарств населення;

відпочинковий – відпочинок на селі. Базою його розвитку є житловий фонд на садибах господарів та наявні природні, рекреаційні, історико-архітектурні, культурно-побутові й інші надбання тієї чи іншої місцевості;

екотуризм – науково-пізнавальний вид сільського зеленого туризму, характерний для сільських місцевостей і сіл, розташованих у межах територій національних парків, заповідних зон, природних парків, де передбачено обмежені навантаження на територію та регламентовано види розважального відпочинку (1).

Найпопулярнішими для відпочинку в Південному регіоні є міста і села, розташовані на березі моря і по характеру наближені до відпочинкового різновиду сільського туризму. Сезонний характер та не повністю реалізовані потенційні можливості (історико-архітектурні, спортивно-масові, науково-пізнавальні, розважальні) – є проблемою ефективного використання різновидів туризму в регіоні. Круглоозерська сільська рада одне з таких місць, де маючи в своєму підпорядкуванні два села: Круглоозерка – 4 км. від берега моря, і село Більшовик, безпосередньо розташоване на березі моря. По мірі «сезону» мешканці обох сіл орієнтовані на кількість відпочиваючих та реалізацію сільгосппродукції, але мешканці с. Більшовик надають послуги житлового фонду на садибах, що є суттєвою перевагою. Маючи багату історичну спадщину на території земель Круглоозерської сільської ради (збереглася будівля масонської ложі «Три зірки», яку відвідував великий полководець В.С. Суворов; рукотворні озера для вирощування мушлі, засновані в 1774 році французькими підприємцями Руве та Вассали; скіфські кургани; лікувальні грязі та гейзер; неподалік Чорноморський заповідник і ін.), дозволяє використати можливості сільського туризму, вирівняти мікроекономічне становище мешканців двох сіл, що в перспективі покращить їх матеріальний стан, спонукає до покращення благоустрою сільських садиб, вулиць, стимулює розвиток соціальної інфраструктури (5).

Наявність термоджерел, глибиною свердловин до 1600 метрів, температура води на поверхні – 42°C. Поєднання високої температури і газів створює своєрідний термоліфт, тому вода сама виходить назовні. Ця вода здатна підвищувати імунітет, оновлювати склад крові, люди забувають про гострі респіраторні захворювання і

гострі респіраторно-вірусні інфекції. Приймання ванн забезпечує протизапальну, знеболювальну, спазмолітичну дію, поліпшує мікроциркуляцію на капілярному рівні, що прискорює процеси відновлення ушкоджених тканин, нормалізує стан периферичної та вегетативної нервової системи. Наявність у воді брому дає гарний результат у лікуванні вегето-судинних дистоній, астенічних і неврозоподібних станів. Механізм поєднаного використання процедури вертикального розвантаження хребта з дією термоджерела виліковує хвороби хребта. Для цього на ноги надягають спеціальні ваги, пацієнт опускається в термальний басейн і повисає на спеціальному пристосуванні. Висіти цілком комфортно, вдається повністю розслабитися. Тривалість процедури – від 10 до 20 хвилин, довше в цій воді перебувати не рекомендується, оскільки це матиме зворотній ефект. Курс лікування – 10–12 процедур. Курс рекомендується повторювати через шість місяців, а для профілактики вистачить одного курсу раз на рік. Після відвідування термальної ванни бажано зробити масаж. Перш ніж приймати процедури, слід обов'язково проконсультуватися з лікарем.

Не дарма солоні озера називають Гнилим морем. За п'ять місяців можна вилікувати остеохондроз і грижу хребта. Але спершу потрібно виконувати спеціальну гімнастику для витягування хребта.

Використання грязі: чорна – для лікування захворювань суглобів і шкіри, а блакитна робить красивих ще красивішими. Молоді дівчата, які не можуть позбутися вугрів і прищів, помастившись блакитною гряззю за кілька тижнів позбавляються цієї проблеми. Важливо грязюку наносити обережно і не давати висохнути, постійно зволожуючи водою або ропою. Але у всьому важлива методика, система і наполегливість.

Увесь світ їде на Мертве море, а на Херсонщині є свої мертві моря, і вони ще кращі, ближчі і дешевші. З моря надходить вода, яка опріснюється і виходить 350 грам солі на літр води, а на Мертвому морі – 300–320. Крім того, грязі Мертвого моря працюють тільки за рахунок солі і тепла. А грязі місцевих озер містять величезну кількість органіки. Сіль, змішана з органікою, і надає таку силу. Грязь, або глина, як її називають науковці, діє на амінокислоти клітини і оновлює організм. Нічне купання в морі – надзвичайна насолода. Чорне південне небо засіяне зірками. На обрії, із самої гладі моря повільно сходить багряне кружальце місяця. Відбиваючись у спокійних темних водах, світило стелить місячну доріжку з жовто-рожевими відблисками. Урочисте сходження місяця, плюскіт хвиль, легке дихання вітру, теплий пісок, фруктовий присмак круглоозерського вина і вічний комар, що дзижчить над вухом – усе це романтика Херсонщини.

За п'ятдесят кілометрів від Генічеська розташований всесвітньо відомий біосферний заповідник «Асканія-Нова» ім. Ф. Фальц-Фейна. Тут зберігся єдиний у Європі масив типчаково-ковилового степу площею в 11 тис. га, дендропарк і зоопарк. Поруч з корінними жителями степової фауни непогано почуваються представники Азії, Африки та Австралії – зебри, лані, антилопи, буйволи, бізони, фламінго, страуси. А про прадавню історію половецького степу нагадують кам'яні баби.

Хоч як парадоксально, але однією з проблем заповідника є надлишок рідкісних, зникаючих видів, таких як кінь Пржевальського, сайгак, кулан. Інша проблема, не достатньо матеріальних коштів на утримання об'єктів природно-заповідного комплексу, що в нашій державі виділяється за залишковим принципом.

Здійснений SWOT-аналіз сільського туризму в Круглоозерській сільській раді, на прикладі Карпатського регіону, дає підстави для таких узагальнень.

(S) Сильні сторони Круглоозерської сільської ради як території, сприятливої для розвитку сільського туризму: переважно чисте та безпечне довкілля; гарні морські та степні краєвиди, повітря багате йодом; наявність моря, озер, лікувальної грязі, термоджерела; багатство історико-культурних пам'яток; виноградарство, бахчові, асортимент овочевих культур, фруктових дерев, ягідників; невелика ціна на проживання та харчування; велика кількість індивідуальних операторів, що традиційно приймають гостей; збережені сільські традиції; гостинність населення.

(W) Слабкі сторони Круглоозерської сільської ради, що можуть заважати розвитку сільського туризму: низька якість нічліжної бази; відсутність достатньої практичної туристичної інформації про сільський зелений туризм; відсутність системи резервування місць; слабе знакування туристичних атракцій та маршрутів; недостатня кількість спортивних будівель та майданчиків.

(O) Загрози, що перешкоджатимуть розвитку сільського туризму, які треба попередити: виникнення некатегоризованої нічліжної бази, яка зменшуватиме якість послуг; значний рівень безробіття створює основу для збільшення злочинності, що буде відлякувати потенційних туристів; суперництво та відсутність координації між різними організаціями, що займаються сільським туризмом та «пасивним» відпочинком взагалі; відсутність політичної стабільності та закону "Про сільський туризм" заважає організації відпочинку на селі.

(Т) Потенційні можливості та вигоди від розвитку сільського зеленого туризму в регіоні: розвиток сільського туризму значно збільшить доходи селян, що поліпшить економічний розвиток сіл; збільшиться зайнятість сільського населення, особливо жінок; приїзд туристів сприятиме більшому піклуванню, а відтак, кращому збереженню культурно-історичних пам'яток регіону; будуть створюватися нові робочі місця в сфері обслуговування, медицини, транспортній мережі, також професійних кадрів, які зможуть надати роботу і випускникам вищих навчальних закладів.

З огляду на результати проведеного нами SWOT-аналізу, рекомендуємо розробити заходи для збільшення тривалості перебування відпочиваючих у сільських оселях; побудувати садиби для активних відпочивальників з належним спортивним обладнанням, проводити тренінги для господарів агроосель та сільських працівників, задіяних в агротуристичному сервісі; використовувати культурно-історичний потенціал, розташований в регіоні; створити веб-сторінку Херсонської області, як терену сільського зеленого туризму; розробити централізовану (передусім, комп'ютерну) систему резервування місць; створити інформаційні центри, які б займалися збором і оперативним поновленням інформації про власників агроосель, атракційні місця, стан заповненості наявних агроосель, кон'юнктуру цін та іншої інформації, необхідної для туристів.

Головною фігурою в забезпеченні організації відпочинку на селі виступає сільська родина, яка надає житло, забезпечує харчування і знайомить з особливостями сільської місцевості. Готуючись приймати і обслуговувати відпочиваючих, члени селянських родин мимоволі змушені поповнювати свої знання з ведення домашнього господарства, гігієни і санітарії, приготування їжі. Досвід свідчить, що ті сім'ї, які приймають відпочиваючих, розширюють асортимент овочевих культур, фруктових дерев, ягідників тощо; заводять та урізноманітнюють присадибне тваринництво; розвивають тепличне господарство. А спілкування з гостями розширює їх світогляд, дає змогу зав'язати нові знайомства, знайти друзів в інших населених пунктах та за межами країни.

Позитивний вплив сільського туризму в регіоні дозволить подовжити термін «сезону» і суттєво вплине на вирішення соціально-економічних проблем села, що полягає в розширенні сфери зайнятості сільського населення, і дає селянам додатковий заробіток. При певному збільшенні числа відпочиваючих з'являється потреба в задоволенні їх різноманітних запитів, а це, в свою чергу, стимулює розвиток сфери послуг: транспортних, зв'язку, торгівлі, служби побуту, відпочинково-розважальні та ін. За

останні роки зріс попит на активний відпочинок. Із опитування директорів баз відпочинку, на територіях яких розміщені спортивні майданчики (волейбольні площадки, тренажерні кімнати, тенісні столи), спостерігається підвищена зацікавленість відпочиваючих. Малі території пляжів та велике накопичення торгівельно-розважальних закладів, закони про підприємницьку діяльність не всім дозволяють розбудову спортивних приміщень. Враховуючи зацікавленість та можливості відпочивальників, попит на активний відпочинок є також вагомим чинником для розвитку сільського туризму з елементами спортивної діяльності і потребує окремого дослідження.

Висновки. Пріоритетність розвитку сільського туризму в регіоні (на прикладі Круглоозерської сільської ради) позитивно позначається на підвищенні якості життя селян і є важливим чинником стабільного й динамічного збільшення надходжень до місцевого бюджету. Забезпечення на цій основі комплексного розвитку регіону, за умови збереження екологічної рівноваги та історико-культурної спадщини, здійснення заходів, спрямованих на розвиток цієї галузі туризму, забезпечення умов для повноцінного функціонування суб'єктів туристичної діяльності, залучення інвестицій, створення інфраструктури сільського туризму, сприяє підвищенню зайнятості населення, розвитку ринкових відносин, міжнародному співробітництву, залученню громадян до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини краю, збереженню екологічної рівноваги.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні впливу на розвиток сільського зеленого туризму створення садиб із спортивним напрямком (за видами: активний туризм, атлетична гімнастика, настільний теніс, бадмінтон, самозахист, легка атлетика).

Література

1. Буковина туристична. Путівник. – К.: ТОВ «Світ успіху», 2005. – 216 с.
2. Вишневецька Ю.В. Аналіз основних функцій та методів адміністративно-правового регулювання розвитку сільського зеленого туризму / Вісник Академії праці і соціальних відносин. – 2010. – № 4. – С. 14–17.
3. Рошко Н.Б. Розвиток сільського зеленого туризму в Україні / Збірник наукових праць Буковинського університету. Економічні науки. – 2011. – № 7. – С. 71–75.
4. Сівак В.К. Буковина. Заповідний край / В.К. Сівак, В.Д. Солодкий, В.І. Корольок, М.В. Білоконь. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – 111 с.
5. Інтернет видання управління з питань туризму Херсонської обласної державної адміністрації.
6. Сайт міністерства аграрної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>
7. Moshynsky V., Grygus I., Mykhaylova N. Zasady oceny potencjału turystycznego krajobrazów zmeliorowanych na podstawie obliczenia biomasy roślin i zaopatrzenia terenu w wodę / Journal of Health Sciences. 2013; 3 (10): P. 287-300.